

XORIJIY MAMLAKATLARDA MEDIA SAVODXONLIK VA AXBOROT MADANIYATI FANINING QIYOSIY TAHLILI

Abdurashidova Gulsanam

Andijon Davlat Pedagogika Instituti Aniq va Tabiiy fanlar fakulteti

Biologiya yo'nalishi 201- guruh talabasi

<https://doi.org/10.5281/zenodo.17614549>

Annotatsiya: Ushbu maqolada xorijiy mamlakatlarda media savodxonlik va axborot madaniyatini shakllantirish jarayonlari, ta'lim tizimiga kiritilgan o'quv dasturlari, hamda ularning O'zbekiston tajribasi bilan qiyosiy tahlili yoritilgan. Tadqiqot davomida AQSh, Finlyandiya, Janubiy Koreya, Yaponiya va Rossiya kabi davlatlarning media ta'lim siyosati hamda amaliy yondashuvlari o'rganilgan. Maqolada axborot oqimining keskin oshib borayotgan bugungi kunda yoshlarni tanqidiy fikrlashga, ishonchli manbani ajratib olishga o'rgatish zarurligi ta'kidlanadi. Shuningdek, xorijiy tajribalarni milliy ta'lim tizimiga moslashtirish, raqamli savodxonlikni oshirish va media madaniyatni rivojlantirish bo'yicha takliflar ilgari surilgan. Tadqiqot natijalari O'zbekiston ta'lim tizimida media savodxonlik fanini takomillashtirishga ilmiy-amaliy asos bo'lib xizmat qiladi.

Annotation: This article covers the processes of forming media literacy and information culture in foreign countries, curricula included in the education system, and their comparative analysis with the experience of Uzbekistan. During the study, media education policies and practical approaches of countries such as the USA, Finland, South Korea, Japan, and Russia were studied. The article emphasizes the need to teach young people to think critically and identify reliable sources in today's rapidly increasing information flow. It also puts forward proposals for adapting foreign experiences to the national education system, increasing digital literacy, and developing media culture. The results of the study serve as a scientific and practical basis for improving the discipline of media literacy in the education system of Uzbekistan.

Аннотация: В данной статье рассматриваются процессы формирования медиаграмотности и информационной культуры в зарубежных странах, учебные программы, включённые в систему образования, и проводится их сравнительный анализ с опытом Узбекистана. В ходе исследования были изучены политика и практические подходы в области медиаобразования таких стран, как США, Финляндия, Южная Корея, Япония и Россия. В статье подчёркивается необходимость обучения молодёжи критическому мышлению и выявлению надёжных источников в современном стремительно растущем информационном потоке. Также выдвигаются предложения по адаптации зарубежного опыта к национальной системе образования, повышению цифровой грамотности и развитию медиакультуры. Результаты исследования служат научно-практической основой для совершенствования дисциплины «медиаграмотность» в системе образования Узбекистана.

Kalit so'zlar: media savodxonlik, axborot madaniyati, xorijiy tajriba, raqamli ta'lim, tanqidiy fikrlash, media ta'lim, qiyosiy tahlil. Bugungi globallashuv va raqamli axborot davrida insonning media makondagi faolligi, tanqidiy fikrlash qobiliyati hamda ishonchli axborotni tanlay bilish salohiyati jamiyat taraqqiyotining muhim omillaridan biri sifatida e'tirof etilmoqda. Internet, ijtimoiy tarmoqlar, elektron OAV, sun'iy intellekt asosidagi axborot tizimlarining keng tarqalishi axborot oqimini beqiyos darajada ko'paytirdi. Shu bois har bir inson, ayniqsa yosh avlod, axborotni tahlil qila olish, uning ishonchliligini tekshirish,

manipulyativ xabarlarini farqlash ko'nikmasiga ega bo'lishi lozim. Media savodxonlik va axborot madaniyati tushunchalari shaxsning nafaqat texnik bilimga, balki ijtimoiy mas'uliyat va axborot etikasi me'yorlariga rioya etish qobiliyatiga ham taalluqlidir. So'nggi yillarda ko'plab xorijiy mamlakatlar bu fanni umumta'lim va oliy ta'lim tizimiga integratsiya qilgan. O'zbekiston ham ushbu yo'nalishda faol islohotlarni boshlab, yoshlar orasida media madaniyatni shakllantirishni ustuvor vazifa sifatida belgilagan. Ushbu maqolada AQSh, Finlyandiya, Janubiy Koreya, Yaponiya va Rossiya davlatlarining media savodxonlik va axborot madaniyati bo'yicha tajribalari tahlil qilinadi, ularning O'zbekiston ta'lim tizimiga moslashtirilishi bo'yicha xulosalar keltiriladi. Media savodxonlik — bu insonning ommaviy axborot vositalarini to'g'ri talqin qilish, media mahsulotlarni tahlil qilish va ularni ongli ravishda iste'mol qilish ko'nikmasidir. Bu nafaqat texnik jihatdan kompyuter va internetdan foydalanish, balki axborotning mazmunini, manbasini va maqsadini tahlil qilishni ham o'z ichiga oladi. Axborot madaniyati esa insonning axborot bilan ishlash madaniyati, axborotni izlash, saqlash, qayta ishlash va etik jihatdan to'g'ri foydalanish qobiliyatidir. Ikkala tushuncha bir-biri bilan uzviy bog'liq bo'lib, zamonaviy jamiyatda shaxsning raqamli kompetensiyasini belgilaydi. UNESCO ma'lumotlariga ko'ra, media va axborot savodxonligi (Media and Information Literacy — MIL) inson huquqlari, axborot erkinligi, demokratiya va barqaror taraqqiyot uchun muhim omil hisoblanadi. Shu bois ko'plab rivojlangan mamlakatlar bu yo'nalishda maxsus dasturlarni ishlab chiqib, uni ta'lim tizimining ajralmas qismiga aylantirgan. Xorijiy mamlakatlar tajribalaridan misollar korib chiqsak, AQSh tajribasi:

AQSh media savodxonlik sohasida yetakchi mamlakatlardan biridir. Bu yerda 1980-yillardan boshlab maktablarda "Media Literacy Education" dasturlari joriy etilgan. Media Literacy Now, NAMLE (National Association for Media Literacy Education) kabi tashkilotlar ta'lim dasturlarini ishlab chiqadi. Ularning asosiy maqsadi — o'quvchilarni reklama, yangilik, ijtimoiy tarmoq postlari va filmlardagi yashirin g'oyalarni tahlil qilishga o'rgatishdir. AQShda o'quvchilarga "fake news" (soxta xabarlar)ni aniqlash, "bias" (moyillik) va "propaganda" tushunchalarini tahlil qilish, ommaviy axborot vositalarining ijtimoiy ongga ta'sirini o'rganish kabi mavzular amaliy mashg'ulotlar orqali o'rgatiladi. Finlyandiya tajribasi: Finlyandiya — media savodxonlik bo'yicha eng ilg'or davlatlardan biri. Bu mamlakatda media ta'limi bolalar bog'chasidan boshlab bosqichma-bosqich joriy qilingan. Finlyandiya Ta'lim va madaniyat vazirligi har bir fan o'qituvchisidan o'quvchilarga tanqidiy fikrlashni rivojlantirishni talab qiladi. Masalan, boshlang'ich sinflarda bolalar rasm, video va o'yinlar orqali "axborotni tanlash"ni o'rganadilar, yuqori sinflarda esa "axborot manbalarini tekshirish", "digital iz qoldirish" va "internet xavfsizligi" mavzulari o'tiladi. Finlyandiya hukumati bu sohada milliy strategiyani qabul qilgan va u orqali "soxta xabarlariga qarshi immunitet"ni shakllantirishni maqsad qilgan. Janubiy Koreya tajribasi: Janubiy Koreyada media savodxonlik "Smart Media Education" dasturi doirasida amalga oshiriladi. Bu dastur o'quvchilarga internet etikasi, onlayn xavfsizlik, kiberbulling va ijtimoiy tarmoqlarda mas'uliyatli xulq-atvorni o'rgatadi. Koreya hukumati media savodxonlikni yoshlar orasida "raqamli madaniyat"ni shakllantirish vositasi sifatida ko'radi. Shuningdek, har yili "Media Literacy Week" o'tkazilib, o'quvchilar va ota-onalar uchun seminar, trening va onlayn kurslar tashkil qilinadi. Yaponiya tajribasi: Yaponiyada media savodxonlik "axborot texnologiyalari madaniyati" bilan chambarchas bog'liq. Bu mamlakatda o'quvchilar uchun "Information Studies" fani majburiy hisoblanadi. O'quv dasturlarida axborot xavfsizligi, shaxsiy ma'lumotlarni himoya qilish, internet etikasi, va ishonchli manbalarni

aniqlash bo'yicha maxsus mavzular mavjud. Yapon o'qituvchilari media vositalarining milliy qadriyatlarga ta'sirini ham tahlil qiladilar, bu orqali yoshlarni milliy g'oya va axloqiy tamoyillar asosida tarbiyalashga e'tibor qaratiladi. Rossiya tajribasi:

Rossiyada media ta'lim masalalari 2000-yillardan boshlab faol rivojlandi. Bugungi kunda ko'plab universitetlarda "Mediaobrazovanie" fanlari o'qitiladi. "Mediaobrazovanie Rossii" assotsiatsiyasi bu borada metodik qo'llanmalar va ilmiy tadqiqotlar olib boradi. Rossiyada o'quvchilarni tahliliy fikrlashga, propagandani aniqlashga va ijtimoiy tarmoqlardagi soxta kontentni tanib olishga o'rgatish asosiy yo'nalish hisoblanadi. Shuningdek, media etikasi va fuqarolik javobgarligi masalalari ham ta'lim jarayoniga kiritilgan. O'zbekiston ta'lim tizimida so'nggi yillarda axborot madaniyati va raqamli kompetensiyalarni rivojlantirishga katta e'tibor qaratilmoqda. "Raqamli O'zbekiston — 2030" strategiyasi, "Yoshlar media markazi" faoliyati, shuningdek, OAV sohasida media savodxonlik bo'yicha trening va seminarlarning o'tkazilishi bu yo'nalishda muhim qadam bo'ldi. Biroq xorijiy tajribani tahlil qilganda quyidagi xulosalarga kelish mumkin: 1. Media ta'limni erta bosqichda joriy etish — Finlyandiya tajribasi asosida maktabgacha va boshlang'ich ta'limda media madaniyatni o'rgatish tizimini yo'lga qo'yish zarur. 2. O'qituvchilarni tayyorlash — AQSh va Koreya tajribasida bo'lgani kabi, o'qituvchilar uchun maxsus "Media Literacy Trainer" dasturlarini yaratish foydali bo'ladi. 3. Milliy media platformalarni rivojlantirish — Yoshlarni sifatli va ishonchli axborot manbalariga yo'naltirish uchun davlat va nodavlat media platformalarini qo'llab-quvvatlash zarur. 4. Tanqidiy fikrlash va axborot etikasi — Yaponiya tajribasidan kelib chiqib, ta'limda axborot madaniyati faniga falsafiy-axloqiy yondashuv kiritish muhimdir. Ushbu takliflar milliy ta'lim tizimimizni yanada boyitadi va yoshlarni global axborot makonida mas'uliyatli fuqarolar sifatida shakllantiradi. Xorijiy mamlakatlar tajribasi shuni ko'rsatadiki, media savodxonlik va axborot madaniyatini rivojlantirish — zamonaviy jamiyatning barqaror taraqqiyoti uchun zaruriy shartdir. Media ta'limni bolalikdan boshlab o'qitish, o'qituvchilarni qayta tayyorlash, ishonchli axborot manbalariga yo'naltirish va tanqidiy fikrlashni rivojlantirish bu jarayonning asosiy yo'nalishlaridir. O'zbekiston uchun xorijiy tajribalarni mahalliy sharoitga moslashtirib, "media savodxon shaxs" konsepsiyasini amaliyotga joriy etish, yoshlarning raqamli madaniyatini oshirish va ularni axborot xurujlaridan himoyalash dolzarb vazifalardan biridir. Kelajakda media savodxonlik fanining barcha ta'lim bosqichlarida o'qitilishi, davlat siyosati darajasida qo'llab-quvvatlanishi mamlakatimizning axborot xavfsizligi va intellektual salohiyatini mustahkamlashga xizmat qiladi.

Adabiyotlar, References, Литературы:

1. UNESCO. Media and Information Literacy Curriculum for Teachers. Paris, 2018.
2. NAMLE (National Association for Media Literacy Education). Core Principles of Media Literacy Education in the United States., 2021.
3. Finnish National Agency for Education. Media Literacy in Finnish Schools., 2020.
4. Korea Communications Commission. Smart Media Education Strategy., 2022.
5. Rossiya Federatsiyasi Ta'lim vazirligi. Mediaobrazovanie v shkolax, Moskva, 2021.